

Квартальне опитування підприємств

№ 2 (20)
Травень 2007

- Агрегований показник перспектив промисловості зріс з $-0,12$ січні до $-0,04$ у травні. Проте він є меншим, ніж в травні 2006 року.
- Очікування менеджерів щодо майбутніх змін загальноекономічної ситуації незначно покращилися: зменшилась кількість "песимістів", але "оптимістів" не додалось.
- Оцінка економічної політики Уряду залишається низькою: 2,3 (за 5-ти бальною шкалою).
- Частка менеджерів, що вважають нестабільну політичну ситуацію перешкодою зростання виробництву суттєво збільшилась
- Уповільнення зростання виробництва в I-му кварталі було меншим, ніж очікували менеджери.
- В II-му кварталі менеджери прогнозують зростання виробництва, хоча прогноз є найгіршим за останні 3 роки
- Недостатній попит — головна перешкода зростанню виробництва. В II-му кварталі менеджери очікують збільшення кількості нових замовлень.
- Чверть опитаних відчувають брак кваліфікованої робочої сили.
- В I-му кварталі зменшилась готовність банків надавати довгострокові кредити.
- В II-му кварталі менеджери очікують зменшення темпів зростання цін на сировину та цін реалізації.

Панель з 300 підприємств обробної промисловості використовується для моніторингу оцінок та очікувань керівників підприємств щодо змін ділового середовища загалом та показників роботи підприємств.

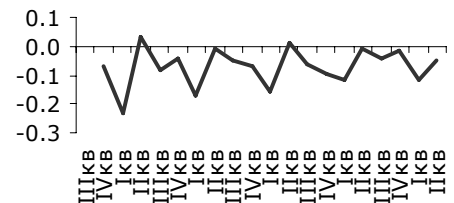
У цьому числі представлені результати опитування 18 квітня -10 травня 2007 року

Показник: Q1'07 до Q4'06

Очікування: Q2'07 до Q1'07

Діловий клімат: оцінка травень 07, очікування на 6 місяців

Агрегований показник перспектив промисловості

ЗАГАЛЬНІ ПОКАЗНИКИ

Агрегований показник перспектив промисловості

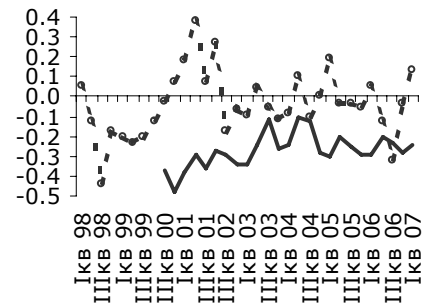
Агрегований показник перспектив промисловості зріс після сезонного зменшення у лютому. Його значення в травні збільшилось на 8 пунктів порівняно до лютого (з $-0,12$ до $-0,04$). Це відбулося завдяки покращенню виробничих планів підприємств на наступні 3 місяці (див. Виробничі показники). Запаси нереалізованої продукції зросли, але значення цього індексу продовжує бути від'ємним. Викликає занепокоєння третій компонент Агрегованого показника — оцінки портфеля замовлень — його значення в травні скоротилось на 7 пунктів, що є сигналом можливого зменшення темпів зростання/скорочення виробництва в середньостроковій перспективі. Також занепокоєння викликає той факт, що Агрегований показник перспектив промисловості у травні 2007р. є меншим, ніж в аналогічний період 2005 та 2006 рр. (відповідно 0,01 та $-0,01$)

Діловий клімат

Оцінка ділового середовища керівниками підприємств практично не змінилась та є низькою. Значення відповідного індексу становило $-0,28$ в лютому та $-0,24$ травні. Це характеризується сезонною тенденцією: за весь період проведення спостережень, фіксується погіршення оцінки ділового середовища в IV-му кварталі порівняно до III-го, та утримання такої ж оцінки й в I-му кварталі року. Це характерно для підприємств всіх галузей промисловості, форм власності та розмірів. Крім того, чим менше підприємство, тим гірше оцінки ділового середовища.

В той же час, очікування щодо змін ділового середовища покращились. Індекс очікуваних змін ділового середовища зріс з $-0,04$ в лютому до 0,13 у травні. Хоча слід зазначити, що зростання відбулося за рахунок суттєвого зменшення частки

Індекси ділового середовища

— Поточна ситуація
- - - Ділові очікування

Автори:
Оксана Кузяків
Михайло Максимов

Інститут Економічних Досліджень та Політичних Консультацій
вул. Рейтарська 8/5-А, 01034 Київ
Тел. (+38044) 278-6342
Факс (+38044) 278-6336
E-mail: institute@ier.kiev.ua
http://www.ier.kiev.ua

менеджерів, що очікують негативні зміни (з 32,4% до 15,5%). Респонденти цієї категорії, головним чином, перешли до групи тих, хто не очікує не погіршення ні покращення ситуації. В той час, як частка "оптимістів" залишилась без змін (відповідно 28,3% та 28,5%). Вже традиційно, найгірші очікування у малих підприємств (0,08).

Оцінка економічної політики Уряду в травні порівняно до лютого 2007 року не змінилась й становить 2,3 за п'ятибальною шкалою. Зокрема, 7,4% опитаних дають позитивну оцінку роботі Уряду, 43,0% — нейтральну, й 49,6% опитаних — негативно оцінюють економічну політику Уряду в останні 3-4 місяці.

Регуляторний клімат

Частка підприємств, для яких несприятливий регуляторний клімат є перешкодою до зростання виробництва зменшилась з 39,7% до 21,4%. Це відбулося через зменшення важливості основного компоненту цього агрегованого показника — регуляторного тиску (-15,5%). Другий компонент — часті зміни в економічному законодавстві — також зменшився (з 6,7% до 1,3%). А третій компонент — корупція — не зазнав істотних змін. Зафіксовано суттєві регіональні розбіжності в коливаннях показника "несприятливий регуляторний клімат" (див. ПЕРЕШКОДИ ВИРОБНИЦТВУ).

Клімат на ринку запозичень

Тенденція щодо зростання пропозиції банків щодо коротко- та довгострокових кредитів, яка спостерігалася протягом 2006 року, весною 2007 року дещо призупинилася. Так, частка менеджерів, які вважають, що банки готові надати кредити такому підприємству, як їхнє, зменшилась з 88,2% (лютий) до 79,6% (травень) для короткострокових кредитів, та з, відповідно, 76,6% до 64,2% для довгострокових кредитів.

Доступність кредитів для підприємств, на думку опитаних залишається практично без змін. Так, частка менеджерів, які погоджуються з думкою, що їхнє підприємство може взяти короткостроковий кредит становила у лютому 44,6%, а в травні 45,6%. Така ж ситуація спостерігалася й для довгострокових кредитів — у лютому 32,6% опитаних вважали, що можуть дозволити взятим довгостроковий, а в травні таких було 30,3%.

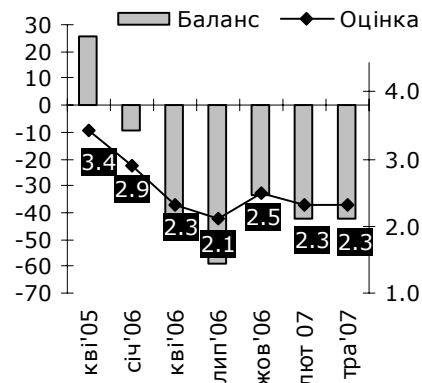
ВИРОБНИЧІ ПОКАЗНИКИ

В I-му кварталі темпи росту виробництва зменшилися, проте меншими, ніж очікували менеджери темпами. Індекс виробництва в I-му кварталі 2007 року зменшився до 0,04 порівняно з 0,24 IV-го кварталу 2006 року, але його значення є більшим, ніж значення індексу очікуваного виробництва на I-й квартал (-0,16). Додатне значення індексу означає, що частка підприємств, де виробництво зростало продовжувало перевищувати частку підприємств, де виробництво зменшувалося. Слід зазначити, що зменшення індексу виробництва спостерігається кожного року в цей період й є результатом дії сезонної тенденції до уповільнення економічної активності в зимові місяці.

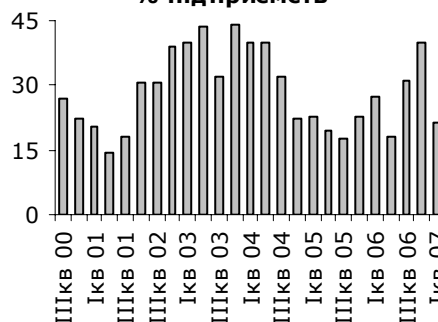
Про скорочення виробництва повідомляли керівники малих, середніх та найбільших підприємств. В той же час "великі середні" (251-500 працюючих) та великі (501-1000) підприємства інформували про зростання виробництва. Значення індексу виробництва було найвищим для приватизованих підприємств, порівняно до державних та приватних (0,28 до 0,16 та 0,00 відповідно).

В II-му кварталі підприємства планують активізувати економічну активність. Індекс очікуваного виробництва на наступний квартал зріс з -0,16 (на I-й квартал) до 0,19 (на II-й квартал). Проте занепокоєння викликає обережні плани підприємств. В минулі роки в цей період часу підприємства традиційно мали

Оцінка дій Уряду

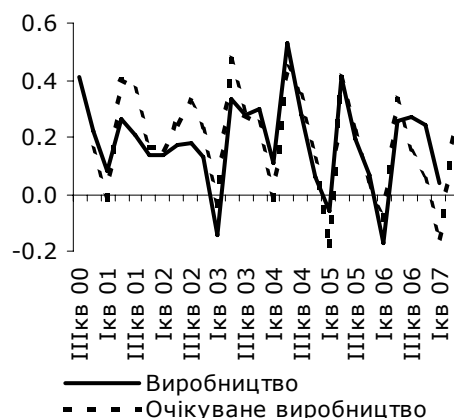
Несприятливий регуляторний клімат, % підприємств

Клімат ринку запозичень

Індекси виробництва

більш амбітні плани (*Індекс очікуваного виробництва* на II-й квартал 2005р становив 0,41, — 2006р. — 0,33). В цей період 2006 року майже кожне друге підприємство (47,4%) планувало збільшити обсяги виробництва у II-му кварталі і лише 14,8% мали наміри скоротити виробництво, тоді як зараз виробництво планують збільшувати 37,6% опитаних, а 21,5% — очікують скорочення виробництва.

Зростання *індексу очікуваного виробництва* зафіксовано в усіх галузях промисловості. Зі збільшення розміру підприємства зростає оптимізм менеджерів: *індекси очікуваного виробництва* для малих, середніх та великих підприємств дорівнюють, відповідно 0,02, 0,18, 0,29. Серед підприємств різної форми власності, приватизовані підприємства та приватні мають більш оптимістичні виробничі плани, порівняно до державних підприємств.

Попит, реалізація, нові замовлення

Скорочення обсягів виробництва було зумовлено зменшенням попиту. *Індекс нових замовлень* зменшився з 0,22 у IV-му кварталі 2006 року до 0,14 у I-му 2007 року. *Індекс продаж* за той же період зменшився з 0,23 до 0,03. Частка менеджерів, які оцінюють портфель замовлень, дуже малий, становить 43,9%. Загалом значення низького попиту, як перешкоди до зростання виробництва зросло з 51,9% до 67,4% (див. Перешкоди зростанню виробництва)

Менеджери очікують, що всі показники попиту в II-му кварталі суттєво покращаться. Це характерно для всіх галузей промисловості та розмірів підприємств. Зі зростанням розміру підприємства зростає оптимізм менеджерів щодо збільшення портфеля замовлень.

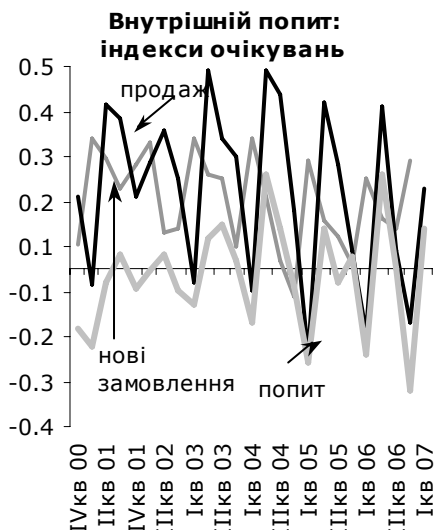
Перешкоди зростанню виробництва¹

Основними перешкодами зростання виробництва продовжують бути низький попит, податковий тягар та високий конкурентний тиск. Порівняно до IV-го кварталу 2006 року ці перешкоди зазнали наступних змін: важливість податкового тягаря трохи зменшилась (-3,1%), а високий конкурентний тиск дещо зріс (+1,3%). Окремо слід відзначити стрімке зростання найважливішої перешкоди для підприємців – низького попиту. Порівняно до попереднього кварталу, значення цієї перешкоди зросло на 15,5%.

Четверте місце в списку перешкод зростанню виробництва рік поспіль посідають проблеми ліквідності, важливість яких, на думку опитаних, збільшилась на 7,8%, порівняно до IV-го кварталу 2006 року.

Більшій ваги набула така перешкода, як нестабільна політична ситуація. Протягом останніх двох кварталів цей показник не перевищував 7% й мав тенденцію до зниження, а за результатами цього опитування він зріс до 17,4%! Найчастіше про нестабільну політичну ситуацію, як перешкоду зростання виробництва, говорять керівники підприємств столичного регіону— тут цей показник зріс з 6,3% до 22,8%!

Також слід зазначити зростання дефіциту на ринку праці. Така перешкода як нестача кваліфікованої робочої сили зросла на 10,8% — вперше за час проведення дослідження кожен четвертий опитаний вважає, що брак кваліфікованих працівників є перешкодою зростанню виробництва.

Перешкоди зростанню виробництва

	III кв 06	IV кв 06	I кв 07	I кв 06 vs IV кв 05
Низький попит	49,1	51,9	67,4	+15,5
Надмірне оподаткування	52,6	56,7	53,6	-3,1
Високий конкурентний тиск	36,0	38,5	39,8	+1,3
Проблеми ліквідності	24,6	28,8	36,6	+7,8
Недостатньо сировини	16,7	25,0	32,9	+7,9
Недостатньо кваліфікованої робочої сили	19,3	14,4	25,2	+10,8
Високі ставки кредитів	23,3	32,7	24,1	-8,6
Несприятливий регуляторний клімат	31,3	39,7	21,4	-18,3
Високий регуляторний тиск	24,1	33,7	18,2	-15,5
Зміни в економ, законодавстві	5,3	6,7	1,3	-5,4
Корупція	9,2	5,8	4,3	-1,5
Нестабільна політична ситуація	7,9	4,3	17,4	+13,1
Проблеми з енергопостачанням	14,0	8,7	10,7	+2,0
Застарілі технології	7,9	17,8	9,9	-7,9
Доступність кредитів	5,3	9,1	4,4	-4,7
Брак виробничих потужностей	6,6	7,7	3,9	-3,8

¹ З жовтня 2002 року змінено методологію підрахунку рейтингу показника "несприятливий регуляторний клімат". Замість однієї загальної категорії "несприятливе регуляторне середовище" використовуються три фактори, а саме (1) високий регуляторний тиск, (2) часті зміни в законодавстві, та (3) корупція. Таким чином, загальний показник "несприятливий регуляторний клімат", відображає частку респондентів, які вибрали принаймні один з перерахованих вище факторів.

Важливість несприятливого регуляторного клімату, як перешкоди зростанню виробництва, як вже зазначалось вище, зменшилась. (див. Регуляторний клімат). Проте спостерігаються суттєві регіональні відмінності коливаний цього показника. Частіше за інших про регуляторний тиск повідомляють менеджери Києва та області (33,5%), найрідше — Харкова та області (7,2%).

Зайнятість

На фоні зменшення темпів зростання виробництва, другий квартал поспіль спостерігається тенденція до зменшення зайнятості. Значення *індексу зайнятості* становить -0,10. Частка менеджерів, які вважають, що рівень зайнятості на підприємстві завищений для наявних обсягів виробництва, становить 9,1%. В II-му кварталі переважна більшість підприємств не планують змінювати зайнятість. Значення *індексу очікувань* дорівнює нулю. Ця тенденція спостерігається для підприємств усіх галузей, за виключенням деревообробної (0,16) та поліграфічної (0,10) галузей. Частка підприємств, де є працівники в вимушених відпустках, дорівнює 6,6%. Значення відповідного індексу близьке до нуля. Протягом II-го кварталу не очікується суттєвих змін цього показника.

Підприємства відчують дефіцит робочої сили: вони інформують про продовження труднощів при пошуку кваліфікованих та про зростання труднощів з пошуком некваліфікованих кадрів. Значення індексів в лютому та травні, відповідно, становило 0,72 та 0,71 (кваліфіковані працівники), 0,15 та 0,33 (некваліфіковані працівники).

Ціни

Ціни сировини і матеріалів, а також ціни готової продукції продовжували рости ще більшими, ніж наприкінці 2006 року, темпами. Порівняно до IV-го кварталу, *індекс цін сировини* зріс з 0,72 до 0,74, а *індекс цін реалізації* — з 0,34 до 0,39.

В II-му кварталі менеджери очікують на уповільнення темпів зростання цін. Це стосується як цін реалізації, так і цін сировини. 59,8% опитаних очікують, що ціни сировини залишаться без змін, 38,5% — прогнозують їхнє зростання, 1,7% — сподіваються на зменшення цін. Щодо цін реалізації, то переважна більшість опитаних не планує змінювати ціни на свою продукцію (71,6%).

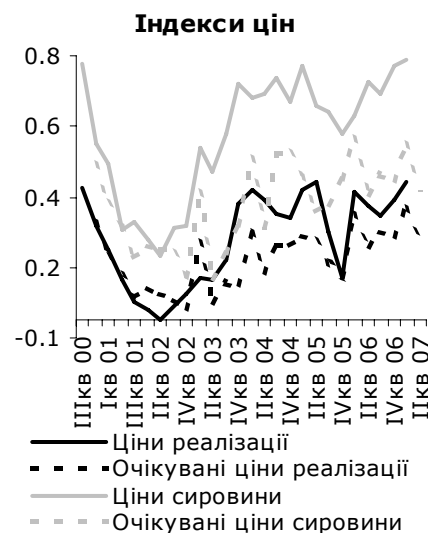
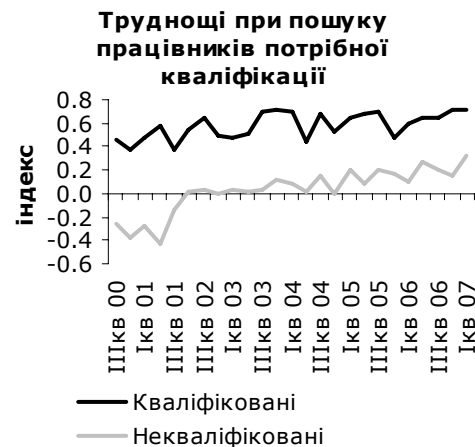
Прибутковість

Як і очікували менеджери в IV-му кварталі *індекс прибутковості* в I-му кварталі 2007 року зменшився до 0,02. Хоча слід зазначити, що зменшення не було таким суттєвим, як очікували менеджери минулого наприкінці року (-0,16). 28,3% опитаних вказали на погіршення фінансових результатів, у 42,1% підприємств вони не змінилися і 29,4% керівників підприємств зазначили, що фінансові результати підприємства покращилися.

Додатне значення *індексу прибутковості* спостерігалось у всіх галузях промисловості за виключенням важкої промисловості та деревообробки. В II-му кварталі менеджери, плануючи зростання виробництва, очікують й покращення фінансових результатів, хоча й не дуже суттєве, якщо порівнювати з аналогічним періодом минулих років. Значення *індексу очікуваної прибутковості* додатне й дорівнює 0,04.

КОНКУРЕНТНИЙ ТИСК²

На думку керівників підприємств, конкретний тиск з боку вітчизняних виробників дещо послабився: значення *індексу конкурентного тиску* з боку українських виробників зменшилось з 0,01 у IV-му кварталі 2006 року до -0,01 у I-му кварталі 2007

² Методологія обрахунку цього індексу подібна до інших. Шкала: -1 - немає або низький тиск, 0 - помірний тиск, 1 - високий тиск.

року. Тиск з боку виробників Росії/СНД та з боку інших іноземних виробників, на відміну від тиску з боку вітчизняних виробників, став сильнішим. Значення індексів збільшилися, відповідно, з -0,45 до -0,31 та з -0,44 до -0,15.

Додаток 1: Методологія

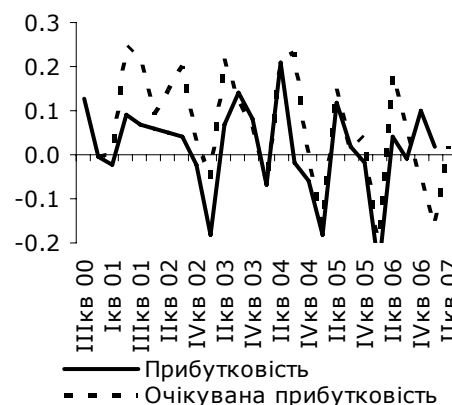
Всі індекси рахуються за єдиною методологією. Ми зараховуємо відповіді як +1, коли підприємство відповідає, що показник збільшився, 0 - якщо він не змінився і -1 - якщо зменшився. Наприклад, якщо із 100 респондентів 20 вказали на зростання виробництва, 50 респондентів звітували про його скорочення, і 30 зазначили, що все залишилося без змін, то відповідне значення індексу буде — -0,30. Додатне (від'ємне) значення індексу означає, що частка підприємств, де зросло виробництво, є більшою (меншою), ніж кількість тих, де виробництво скоротилося. Кожний індекс більший за +0,09 або менший за -0,09, є статистично значущим і відрізняється від нуля з ймовірністю помилки 5%.

Агрегований показник перспектив промисловості (*industrial confidence indicator*), розраховується як середнє арифметичне індексів очікуваних змін виробництва, оцінки обсягу нових замовлень та оцінки запасів продукції (останній, зі знаком мінус).

Підставою групування підприємств за розміром є кількість працівників. Ми виділяємо такі групи підприємств за розміром: малі (до 50 працівників), середні (51-250 працівників), великі середні (251-500 працівників), великі (501-1000 працівників) та найбільші (більше 1000 працівників). Іноді, коли немає суттєвих між групових відмінностей, три останні групи ми називаємо групою великих підприємств.

За більш детальною інформацією про характеристики вибірки, структуру анкети, методологію обрахунку індексів та за повними даними дослідження звертайтеся до Оксани Кузяків kuziakiv@ier.kiev.ua.

Індекси прибутковості

Кількість працюючих, %

	Q1'07
Менше 50	29,3
51 — 250	41,3
251 — 500	14,1
501 — 1000	8,7
Більше 1000	6,5

Регіони, %

	Q1'07
Львів	27,2
Київ	30,8
Харків	32,6
Одеса	9,4

Галузі промисловості, %

	Q1'07
Важка ⁴ промисловість	9,4
Машинобудування	27,5
Обробка деревини	6,9
Будівельні матеріали	7,2
Легка промисловість	12,0
Харчова промисловість	25,7
Поліграфія	8,3
Інше	2,9